

Hodnocení v současné škole

PhDr. Simona Kiryková, Ph.D.

Studijní opora čerpá z materiálů, které vznikly v rámci ESF projektu č. CZ1.07/2.2.00/18.0027.

2. HODNOCENÍ VE ŠKOLE

Anotace: Cílem kapitoly je seznámení se základní terminologií související s hodnotícími procesy ve škole a školském systému. Prezentovány jsou základní úrovně hodnotících a evaluačních procesů počínaje úrovní žákovských výkonů, přes hodnocení práce učitele, úroveň práce školy až po hodnocení efektivity vzdělávacího systému. Poslední část kapitoly se zabývá podmínkami kvality hodnotících procesů na všech úrovních a seznamuje se zákonnými předpisy pro školní hodnocení a evaluaci škol. Součástí kapitoly jsou textové přílohy – zákonné normy a ukázky jejich aplikace do hodnotících dokumentů základních škol.

Klíčové pojmy: edukace, hodnocení, školní hodnocení, pedagogické hodnocení, hodnocení jako proces, evaluace, pedagogicko-psychologická diagnostika; účastníci hodnotících procesů; předpoklady kvality hodnocení ve škole, pravidla školního hodnocení.

2.1. KATEGORIZACE POJMŮ

Hodnocení jako proces provází všechny lidské činnosti a aktivity. V našem textu se zaměříme hodnocení jako kategorii provázející základní pedagogické procesy – výchovu a vzdělávání. Pro snazší označení budeme pro tyto pedagogické procesy užívat pojem **edukace**, který do české pedagogiky pronikl v polovině devadesátých let minulého století. (Průcha, 1997) Jak definuje pojem hodnocení jeden z nejvýznamnějších současných teoretiků pedagogiky, profesor J. Průcha ?

HODNOCENÍ je **komplexní** činnost, která interpretuje edukační proces a vypovídá o kvalitách a míře úspěšnosti žákovského učení a učebních výkonů.

Pedagogická encyklopedie (Průcha, 2009)

Srozumitelnější vyjádření nabízí M. Dvořáková:

HODNOCENÍ je vyjádření výsledků vyučování a učební činnosti žáka ve vztahu k plánovanému cíli.

(Dvořáková, in: Vališová, 2011)

V rámci hierarchizace užívání pojmu hodnocení definujeme následně sousloví **školní hodnocení**:

Za **ŠKOLNÍ HODNOCENÍ** budeme považovat **všechny hodnotící procesy** a jejich projevy, které bezprostředně ovlivňují školní výuku nebo o ní vypovídají.

(Slavík, 1999, str. 23)

Z uvedené definice vyplývá, že:

- školní hodnocení se týká nejen výkonu žáka ve vyučovací hodině, ale i všech dalších činností a procesů souvisejících s výukou (např. činnosti učitele, vytváření školních dokumentů, plánování a průběh výuky, podíl žáků na procesu vyučování, práce školy jako celku, vnímání školy veřejností atd.)
- školní hodnocení přísluší nejen učitelům, ale i žákům a rodičům, ev. dalším účastníkům procesu edukace (zřizovatelé škol, inspekční orgány, ministerstvo školství atd.) .

Díleč, systematickou součástí širšího a spontánnějšího procesu školního hodnocení, představuje **hodnocení pedagogické.**

Za PEDAGOGICKÉ HODNOCENÍ pokládáme “systematicky pedagogicky řízenou a rozvíjenou stránku školního hodnocení, která tvoří metodické jádro hodnotících procesů ve škole.”

(Slavík, 1999, str. 23)

V souvislosti s pedagogickým hodnocením definujeme i širší pojem pedagogická evaluace:

PEDAGOGICKÁ EVALUACE nebo HODNOCENÍ je systematický proces, který vede k určení kvalit a výkonů vykazovaných žákem nebo skupinou žáků či vzdělávacím programem.

(Pasch a kol., 1998, s. 104)

S naší cílovou kategorií hodnocení úzce souvisejí mimo rovněž pojmy pedagogická a pedagogicko-psychologická diagnostika:

“PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ DIAGNOSTIKA je chápana jako poznávání a hodnocení individuálních zvláštností a specifiky osobnosti vychovávaného jedince ... s orientací na prognózu a vyústění v návrhy na optimalizaci jejich rozvoje.”

(Hrabal, 1989)

Správná diagnostika žakových předpokladů a schopností je základním předpokladem kvalitního a smysluplného hodnocení.

Hodnocení i diagnostika představují procesy, jimiž je (kromě jiných jejich funkcí) naplňována soustavná **kontrola procesů a výsledků** realizované edukace.

Uvedené - a další - definice vyjadřují základní charakteristiky hodnocení ve škole: jedná se **komplexní a kontinuální proces zahrnující všechny projevy výchovně-vzdělávacích činností probíhajících v souvislosti se školou.**

2.2. ÚČASTNÍCI A ÚROVNĚ PROCESU ŠKOLNÍHO HODNOCENÍ

Vzhledem k naznačené komplexnosti hodnocení v procesu edukace je nutné si uvědomit, kdo všechno se na něm – z různé perspektivy – podílí. Každý z níže uvedených účastníků hodnocení je přitom – střídavě i současně – objektem i subjektem hodnocení (tedy hodnoceným i hodnotícím účastníkem edukace).

ÚČASTNÍCI HODNOTÍCÍCH PROCESŮ:

1. ŽÁK

- a) **hodnocení žáka** (provádí učitelé, vychovatelé, vedoucí praktické přípravy, rodiče, ale i spolužáci),
- b) **sebehodnocení žáka** (provádí žák intuitivně i s podporou a vedením učitele, vychovatele, rodiče, spolužáků),

2. UČITEL

- c) **hodnocení učitele** (provádějí žáci, rodiče, kolegové, vedení školy, školní inspekce),
- d) **sebehodnocení učitele** (provádí na různých úrovních učitel),

3. ŠKOLA

- e) **hodnocení práce školy** (provádějí žáci, rodiče, školní inspekce, zřizovatel školy, další kontrolní orgány, veřejnost),
- f) **autoevaluace školy** (vede management školy, zapojeny jsou všechny osoby účastnící se života školy – žáci, učitelé, rodiče)

4. VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM

- g) **evaluace procesů a efektivity vzdělávacího systému země, státu** (státní a mezinárodní srovnávací měření výsledků a efektivity vzdělávacích systémů).

2.3. PŘEDPOKLADY KVALITY HODNOTÍCÍCH PROCESŮ VE ŠKOLE

Žádoucí kvalita hodnotících procesů ve škole je – stejně jako u ostatních pedagogických procesů – determinována řadou vnitřních i vnějších vlivů.

VNĚJŠÍ DETERMINANTY

Za vnější determinanty považujeme podmínky vyplývající z fungování školy jako součásti nějakého regulovaného a kontrolovaného systému. Všechny státní školy i všechny školy soukromé, na jejichž provoz stát nějak přispívá, jsou limitovány následujícími vnějšími determinantami:

1. **Zákonné normy.**

Závazné předpisy stanoví základní pravidla hodnocení pedagogických procesů probíhajících ve školách.¹ V podmínkách českého základního školství jsou pro hodnocení platí jako závazné následující předpisy:

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. (Viz příloha.)

Vyhláška č. 48 ze dne 18. ledna 2005 o základním vzdělávání a některých náležitostech povinné školní docházky (hodnocení se týkají zejména §§ 14, 15, 16). (Viz příloha.)

Vyhláška č. 15 ze dne 27. prosince 2004, kterou se stanoví záležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy (hodnocení se týkají zejména §§ 8,9). (Viz příloha.)

Vyhláška č. 73 ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. (Viz příloha.)

Vyhláška č. 454 ze dne 18. září 2006, kterou se mění **Vyhláška č. 48 ze dne 18. ledna 2005** o základním vzdělávání a některých náležitostech povinné školní docházky. (Viz příloha.)

Zákon č. 472 ze dne 20. prosince 2011, kterým se mění **Zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). (Viz příloha.)

Kontrolu dodržování zákonných norem ve školství provádí z pověření Ministerstva školství vlády České republiky kontrolní orgán Česká školní inspekce.

Jako další determinanty kvality hodnotících procesů, dané vnějšími podmínkami, uveďme:

a) **kritérium počtu žáků** v jednotlivých třídách a pracovních skupinách, které zásadně ovlivňuje učitelovu možnost poctivé diagnostiky individuálních i vývojově podmíněných specifíků osobnosti žáka, jeho vstupních předpokladů a průběžných i finálních výsledků. V tomto bodě se bohužel

---

¹ První hodnotící normy v našich zemích nacházíme v jezuitském školství; první zákonná norma pro hodnocení na školách – Felbigerova Kniha metodní (1775) byla vydána téměř současně s vydáním prvního školského zákona a Felbigerova školního řádu (1774).

rozchází pedagogická teorie s převažující realitou většiny státních škol.²

b) **kritérium časové dotace pro diagnostiku a hodnocení výkonů žáka v jednotlivých oblastech vyučování.** Máme na mysli reálný čas, který pedagog tráví s žáky, dobu, po kterou je může pozorovat, provádět diagnostiku a hodnotit jejich výsledky a výkony.³

2. Interní organizační podmínky vyučování

Další významnou determinantu procesu kvalitního hodnocení představují **organizační podmínky vyučování.**

Ze zákonných externích předpisů odvozuje každá škola vlastní, interní hodnotící předpisy, formulované buďto

- a) jako **Klasifikační řád**, který je součástí širšího školního dokumentu, označovaného nejčastěji jako **Školní řád** (Viz příloha.),
- b) jako **komplexní soubor pravidel pro hodnocení**, jejichž součástí je klasifikační řád. (Viz přílohy.)

VNITŘNÍ DETERMINANTY

Máme na mysli konkrétní vnitřní podmínky fungování každé školy, které vedou ke konkrétní aplikaci zákonných norem do každodenního života školy a promítají se do dílčích procesů ve škole (včetně hodnocení). Za základní vnitřní determinantu kvality hodnotících procesů ve škole je považována:

a) **filozofie školy**, tzn. hlavní myšlenku, kterou škola sleduje a ze které vyvozuje podobu všech dalších kategorií určujících každodenní život školy:

- a) zvolená **vzdělávací koncepce**,
- b) **volba hodnot**, které chce škola rozvíjet,
- c) **dílčí výchovné a vzdělávací cíle**,
- d) **obsah vyučování**,
- e) pěstované a rozvíjené **emoční a sociální klima** školy,
- f) **důraz na výběr a na rozvoj osobnostních a odborných kompetencí pedagogů**

---

² V teorii preferujeme menší počty žáků ve třídách a hovoříme o individuálním přístupu učitele založeném na intenzivní vzájemné komunikaci se žákem a na důkladném poznání osobnosti žáka. V praxi – bohužel - nacházíme už od útlého věku dětí třídy o třiceti žácích, kdy učitelova/učitelčina pozornost je často zcela vyčerpávána zajištěním nezbytné kázně, bezpečnosti, organizačních záležitostí a tzv. předáním nutných obsahů výuky, ale na skutečnou individuální komunikaci a práci s jednotlivými žáky se reálně nedostává času ani učitelovy energie.

³ Učitel/ka 1. stupně, pracující s jednou skupinou dětí po většinu vyučovací doby (např. s výjimkou výuky jazyků či některých výchov) má – s ohledem na toto zmíněné kritérium – nesrovnatelně lepší podmínky pro kvalitnější diagnostiku a hodnocení žáků, než učitel 2. stupně, který s jednou skupinou žáků – v závislosti na vyučovaném předmětu – tráví maximálně průměrně 2-3 hodiny v týdnu.

a personálu školy,

g) organizační formy vyučování,

h) výchovné a vzdělávací metody,

i) metody a formy hodnocení,

j) prezentované výstupy práce školy – žáků,

k) profil absolventa školy – tj. a očekávání výstupních kompetencí žáků-absolventů.

Všechny uvedené (a další dílčí) pedagogické kategorie určují jedinečnost každé školy, projevující se i ve snaze o co nejkvalitnější proces hodnocení výsledků práce školy, žáků, učitelů.

b) postoje pedagogů školy – k jejich profesi, k žákům, ke škole

Osobnostním a profesním kompetencím pedagoga bude věnována samostatná kapitola.

OTÁZKY A ÚKOLY K SAMOSTUDIU:

1. Prostudujte a analyzujte části zákonných norem týkající se hodnocení ve škole.

VÝZKUMNÉ ZADÁNÍ:

:

DISKUZE:

:

LITERATURA KE KAPITOLE:

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

STARÝ, Karel. Problematika hodnocení ve škole. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2006, [cit. 2012-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/993/PROBLEMATIKA-HODNOCENI-VE-SKOLE.html>>. ISSN 1802-4785.

